نشریه فرهنگ و ارتقای سلامت فرهنگستان علوم پزشکی
دوره ششم، پاییز ۱۴۰۱، شماره سوم، صفحات ۴۸۶ تا ۴۹۲

دیدگاه

نقش رفتارهای دینی اجتماعی در سلامت اجتماع در تفسیر المیزان

مریم اصفهانی[۱]، رسول محمدجعفری[۲*]

۱. کارشناسی ارشد گروه علوم قرآن و حدیث دانشگاه شاهد، تهران، ایران
۲. **نویسنده مسئول:** دانشیار گروه علوم قرآن و حدیث دانشگاه شاهد، تهران، ایران، r.mjafari@shahed.ac.ir

دریافت مقاله: ۱۴۰۱/۰۵/۱۱ پذیرش مقاله: ۱۴۰۱/۰۷/۲۶

چکیده

زمینه و هدف: انسان به تنهایی قادر نیست نیازهای خویش را برطرف سازد؛ بنابراین زندگی به صورت جمعی را برگزید تا یکایک افراد در وظایف و بهره‌ها سهیم باشند و تقسیم کار میان آنان برقرار شود. همان‌طور که هر یک از افراد جامعه به سلامتی جسم و روح نیازمند هستند، جامعه نیز بسان پیکره‌ای واحد -که متشکل از آحاد جامعه است- به سلامت جسم و روح نیاز دارد. در آموزه‌های دینی هر دو بُعد سلامت فرد و جامعه مورد توجه قرار گرفته است. پژوهش حاضر در زمینه نقش رفتارهای دینی اجتماعی در سلامت اجتماع با تکیه بر تفسیر المیزان، گامی در مسیر تبیین سلامت جامعه از منظر آموزه‌های دینی است.

روش: این تحقیق با روش توصیفی تحلیلی و با تحلیل مفهومی و اَسنادی صورت می‌گیرد. گزاره‌هایی که بر نقش رفتارهای دینی اجتماعی در سلامت اجتماع در تفسیر المیزان دلالت دارند، جمع آوری، تدوین و تبیین شده است.

یافته‌ها: یافته‌های پژوهش حاکی از این بوده است که عواملی مانند: انفاق، صبر اجتماعی، پرهیز از تفاخر، اتحاد، تعاون، تقوا، امر به معروف و نهی از منکر بر سلامت اجتماع تأثیرگذار هستند.

نتیجه‌گیری: با آراسته شدن جامعه به رفتارهای دینی اجتماعی، جامعه در قبال معضلات اخلاقی، اقتصادی، اجتماعی و سیاسی خود را مسئول دانسته و در پی حل و برطرف کردن آن‌ها برخواهد تا جامعه‌ای سالم، پویا، نشاط‌مند، متحد و سعادت‌مند شکل گیرد.

کلیدواژه‌ها: برنامه‌ریزی بهداشت جامعه، دین، رفتار اجتماعی

مقدمه

مفهوم سلامت در نزد عموم، بیشتر سلامت روانی و جسمی را به ذهن می‌رساند؛ اما به صورت دقیق‌تر سلامت سه پایه اساسی دارد: سلامت روانی، سلامت جسمی و سلامت اجتماع(۱). مهم‌ترین و مشهورترین تعریف سلامت، مربوط به تعریف سازمان بهداشت جهانی است: سلامت عبارت است از برخورداری از آسایش کامل جسمی، روانی و اجتماعی و تنها فقط نداشتن بیماری و نقص عضو را شامل نمی‌شود(۲).

پس از ارائه این تعریف، سازمان مربوطه برای تکمیل تعریف سلامت، بحثی را مطرح کرد تا بُعد معنوی در تعریف سلامت گنجانده شود. به‌رغم اقدامات انجام شده، هنوز این بُعد به‌طور رسمی به تعریف اضافه نشده است و تنها موضوع سلامت معنوی در سطح ارائه خدمات مورد توجه صاحب‌نظران و سیاست‌گذاران بین‌المللی قرار گرفته است(۳). براساس اصول حاکم بر نظام جمهوری اسلامی، فرهنگستان علوم پزشکی ایران، سلامت معنوی را تعریف کرده است. در این تعریف، سلامت معنوی، وضعیتی است دارای مراتب گوناگون که در آن متناسب با قابلیت‌ها و ظرفیت‌های فرد، بینش‌ها، گرایش‌ها و توانایی لازم برای تعالی روح که همان تقرب به خداوند است، فراهم می‌شود. به گونه‌ای که همه امکانات درونی به صورت هماهنگ و متعادل در جهت هدف مذکور به کار گرفته شوند و رفتارهای اختیاری درونی و بیرونی متناسب با آن‌ها نسبت به خدا، فرد، جامعه و طبیعت ظهور می‌یابد(۳).

سلامت معنوی با سلامت روانی و سلامت اجتماع در پیوندِ مستقیم و تعاملِ مثبت و دوسویه است. سلامت معنوی می‌تواند تأمین کننده سلامت روانی و روحی فرد باشد و سلامت روانی و روحی نیز می‌تواند به سلامت معنوی انسان مدد برساند؛ چنانکه سلامت معنوی می‌تواند تأمین کننده سلامت اجتماع باشد و سلامت اجتماع نیز می‌تواند به سلامت معنوی انسان مدد برساند در عین حال باید توجه داشت که بستر و بارگاه سلامت معنوی نفس یا روح انسان است و بدین جهت می‌تواند موجب سلامت روانی و مایه سلامت اجتماع شود(۴). سازمان جهانی بهداشت مفهوم سلامت اجتماع را متمرکز بر ملاک‌های فعالیت‌های اجتماعی، بهزیستی اجتماعی، چگونگی ارتباطات اجتماعی، ارتباطات بین‌فردی، حمایت و پشتیبانی اجتماعی،

[Downloaded from ijhp.ir on 2026-11-15]

[DOI: 10.22034/6.3.16]

رضایت‌خاطر و مشارکت در نقش‌های اجتماعی بیان کرده است(۵).

اجتماع شامل گروهی از افراد است که در یک منطقه جغرافیایی خاص در کنار هم زندگی می‌کنند. دارای فرهنگ و هویت مشترک‌اند و پیوسته با هم در فعالیت‌ها شرکت می‌کنند. فعالیت‌هایی که اعضای اجتماع در آن‌ها شرکت می‌کنند دارای ماهیتی سیاسی، آموزشی و اقتصادی است و هر آن‌چه که از امور دیگر مربوط به این گروه از افراد شود، اجتماعی محسوب می‌شود(۶). جامعه در حقیقت انسان بزرگی است که همه نیازها و هدف‌های یک انسان کوچک را دارد و نسبت یک اجتماع به اجتماعی دیگر مانند نسبت یک انسان به انسانی دیگر است. اجتماع همانند افراد به امنیت و سلامتی نیاز دارد؛ بلکه می‌توان گفت نیاز اجتماع بیشتر از نیاز یک فرد است(۶).

در آیات و روایات به سلامت انسان‌ها و از جمله سلامت اجتماع توجه شایانی شده است(۷). جایگاه اجتماع در قرآن به قدری سترگ است که بسیاری از آیات قرآن بر اجتماعی بودن همه شئون اسلام دلالت دارند(۶). بخش عمده‌ای از عبادت‌ها در اسلام جنبه اجتماعی دارد و در ارتباط فرد با دیگران موضوعیت می‌یابند؛ مانند: نماز جماعت، حج، زکات، خمس، صدقه و حتی دعا به نوعی از این جنبه خالی نیست(۸) و جنبه اجتماعی این عبادات، سلامتی را نیز با خود در پی دارد، چنانکه در پرتو نماز جماعت، ارتباط با افراد جامعه، موجب پیشگیری از جرایم و گناهان اجتماعی شده و تأثیر مستقیمی در سلامت فردی و اجتماعی خواهد داشت(۹).

اسلام دینی سلامت‌محور است و جوامع انسانی در پرتو آموزه‌ها و رعایت دستورهای آن می‌توانند به کمال سلامتی دست یابند(۱۰). اهمیت سلامتی در آموزه‌های دینی چنان است که اصل بر سلامت انسان‌ها در همه ابعاد دانست، در فرازی از دعای صحیفه آمده است: «فَامْنُنْ عَلَيَّ قَبْلَ الْبَلَاءِ بِالْعَافِيَةِ وَ قَبْلَ الطَّلَبِ بِالْجِدَةِ وَ قَبْلَ الضَّلَالِ بِالرَّشَادِ»(۱۱): «خدایا! پیش از بلا، به تندرستی و عافیت؛ و قبل از درخواست، به توانگری؛ و پیش از گمراهی، به هدایت بر من منّت‌گذار». در این فقره، امام سجاد(ع) اصالت را در سلامتی بیان می‌دارد و از خداوند می‌خواهد پیش از آنکه دچار بیماری شود، سلامتی را عنایت فرماید.

یکی از از تفاسیر برجسته معاصر تفسیر المیزان نگاشته علامه طباطبایی است. در زمینه سلامت اجتماع پژوهش‌هایی صورت گرفته است، از جمله: حیدرنیا(۱۳۹۵) مقاله «بررسی بُعد اجتماعی سلامت در کلمات حکمت‌آمیز امام علی(ع)»(۱۲)، طالبی و دیگران(۱۳۹۹) مقاله «بررسی عوامل اجتماعی مؤثر بر سلامت اجتماع دانشجویان دانشگاه آزاد دهاقان»(۱۳)، رستمی و دیگران(۱۳۹۴) مقاله «نقش اخلاق اجتماعی در فراوانی اعتماد اجتماعی از منظر قرآن کریم با تکیه بر تفسیر المیزان»(۱۴) را نگاشته‌اند. با وجود پژوهش‌های انجام شده، تاکنون پژوهشی درباره نقش رفتارهای دینیِ اجتماعی در سلامت اجتماع با تکیه بر تفسیر المیزان سامان نیافته است.

روش

تحقیقات علمی بر اساس ماهیت و روش(تاریخی، توصیفی، همبستگی، تجربی، علیّ) تقسیم می‌شوند. تحقیق توصیفی شامل روش‌هایی است که برای توصیف نظام‌مند موقعیت یا بحث مورد علاقه به صورت دقیق استفاده می‌شود(۱۵). در پژوهش توصیفی به معنای اخص آن به الزام در پی کشف و توضیح روابط، همبستگی‌ها و احتمالاً آزمودن فرضیه‌ها و پیش بینی رویدادها نیست؛ بلکه توجه بیشتر در جهت توصیف کردن و گزارش‌نویسی از موقعیت‌ها و وقایع براساس اطلاعاتی است که تنها جنبه توصیفی دارند(۱۶). تحقیقات توصیفی خود به دو نوع تحقیق توصیفی محض و تحقیق توصیفی- تحلیلی تقسیم می‌شوند که در تحقیق توصیفی تحلیلی محقق علاوه بر تصویرسازی آنچه هست به تشریح و تبیین دلایل چگونه بودن و چرایی وضعیت مسئله می‌پردازد(۱۷).

پژوهش حاضر با روش توصیفی تحلیلی از نوع تحلیل مفهومی و تحلیل اسنادی صورت می‌گیرد. با استفاده از روش مذکور، گزاره‌هایی که بر نقش رفتارهای دینی اجتماعی در سلامت اجتماع در تفسیر المیزان دلالت دارند، جمع‌آوری شده، سپس با توجه به اهداف تحقیق دسته‌بندی می‌شود و پس از آن به تحلیل رفتارهای دینی اجتماعی در سلامت اجتماع پرداخته می‌شود. بر اساس آنچه که بیان شد، مراحل انجام پژوهش حاضر، به شرح ذیل بوده است: ۱- مطالعه چارچوب نظری تحقیق؛ ۲- بررسی و دسته‌بندی مباحث مرتبط با ابعاد سلامت اجتماع در تفسیر المیزان؛ ۳- تحلیل مباحث مرتبط با ابعاد سلامت اجتماع در تفسیر المیزان؛ ۴- پاسخ به پرسش تحقیق؛ ۵- بحث و نتیجه‌گیری.

یافته‌ها

نقش انفاق در سلامت اجتماع

از مهمترین رفتارهای دینیِ اجتماعی که نقش کم‌نظیری در سلامت جامعه دارد، انفاق است. از طریق انفاق، افراد جامعه می‌توانند نیازهای معیشتی و اقتصادی یکدیگر را به صورت متقابل برآورده کنند و در آسایش بیشتر، زندگی سالمی را رقم بزنند(۱۸). علامه طباطبایی در تفسیر المیزان با بهره‌گیری از آیات و روایات در این موضوع سخن رانده و ابعاد مختلف آن را کاویده است. در آیات ۲۶۱ تا ۲۷۴ سوره بقره از انفاق سخن به میان آمده و با تعبیر گوناگون و متنوعی به مباحثی چون کیفیت انفاق، موانع و آثار آن پرداخته شده است. علامه ذیل این آیات مباحث عمیقی درباره نقش انفاق در سلامت جوامع و جلوگیری از فساد و خونریزی دارد.

۱. علامه بر این باور است که هدف قرآن، سعادت همه انسان‌ها در دنیا و آخرت است و بستر تأمین این هدف در توزیع عادلانه ثروت در پرتو انفاق می‌باشد؛ بنابراین نوشته است: «هدف قرآن این است که زندگی بشر را در شئون مختلف آن نظام بخشد و چنان تربیتش کند که سعادت انسان را در دنیا و آخرت تضمین کند». چنین هدفی در محیطی پاک -که زندگی نوع انسان‌ها در پاکیزگی، گوارایی و خرمی

[Downloaded from ijhp.ir on 2026-11-15]
[DOI: 10.22034/6.3.16]

شبیه به یکدیگر باشد- شکل می‌گیرد. این محیط زمانی به وجود می‌آید که نیازمندی‌های زندگی انسان‌ها تأمین شود و این امر با اصلاح مسائل مالی و تعدیل ثروت‌ها و به جریان انداختن اندوخته‌ها سامان می‌یابد. راه دستیابی به این مقصود نیز با انفاق از اندوخته‌ها و مازاد درآمدی است که با تلاش تحصیل کرده‌اند(۶).

۲. علامه عدم توزیع عادلانه ثروت و انفاق را موجب زدایش سلامت معنوی و مادی جوامع و شکل‌گیری جنگ‌های ویران‌گر بیان کرده است، وی می‌نویسد: «اختلاف طبقاتی رذائل اخلاقی را برانگیخت. نتیجه آن، صف‌آرایی دو گروه فرودست و فرادست(تهیدست و ثروتمند) در برابر یکدیگر شد و آتش فتنه و نزاع در بین آنان شعله‌ور شد و یکدیگر را نابود کردند. جنگ‌های بین‌المللی برافروخته شد و زمینه برای شکل‌گیری کمونیسم فراهم شد، و مآلاً حقیقت و فضیلت به کلی از میان بشر رخت بربسته و آرامش درونی و گوارایی زندگی از نوع بشر سلب شد»(۶).

علامه طباطبایی ذیل آیه: «یا أَیُّهَا الَّذینَ آمَنُوا اصْبِرُوا وَ صابِرُوا وَ رابِطُوا وَ اتَّقُوا اللَّهَ لَعَلَّکُمْ تُفْلِحُونَ»(آل‌عمران: ۲۰۰)، مباحث بدیع و جدیدی در زمینه اهمیت اجتماع و جامعه شناسی قرآنی به میان آورده است. از جمله مباحثی که بدان اهتمام داشته، اهمیت انفاق در سلامت جامعه است، وی نوشته است: «جامعه انسانی بسان تنی واحد با اعضای مختلف است. اعضای آن هر چند اسامی و اشکال مختلف دارند؛ اما در مجموع یک تن را تشکیل می‌دهند و در هدف زندگی یک‌صدا هستند. هر یک از اعضای جامعه عضوی از یک مجموعه هستند، اگر فردی دچار فقر و نیازمندی شد و با انفاق، مشکل او مرتفع شد: اول، قلبش از رذائلی که فقر ایجاد کرده، پاک می‌شود، دوم، چراغ محبت در دلش روشن می‌شود و سوم، نیک‌گویی بر زبانش جاری یافته و عملش شاداب خواهد بود و این فوائد همه جامعه را دربر می‌گیرد؛ زیرا افراد جامعه با یکدیگر مرتبط هستند، از این روی انفاق به یک نفر، اصلاح حال هزاران نفر از افراد جامعه است، بویژه اگر این انفاق در رفع نیازهایی مانند تعلیم و تربیت باشد»(۶).

نقش صبر اجتماعی در سلامت اجتماع

یکی از فضائل اخلاقی که نقش عمده‌ای در تأمین سعادت زندگی انسان‌ها دارد، صبر است. صبر به عنوان یک روش مقابله‌ای مؤثر ظرفیت فرد را در رویارویی و سازگاری با مشکلات افزایش می‌دهد و از پیامدهای عاطفی و هیجانی استرس جلوگیری می‌کند(۱۹). جزع و فزع در اتفاقات ناگوار جز افزودن بر سختی‌ها پیامد دیگری ندارد. با مهار هیجانات و احساسات و سازش با مشکلات است که انسان از تلاطم روحی تا حدودی برکنار مانده و با تسلط بر فکر خود چاره‌ای نیک برای حل مشکلات می‌یابد و یا دست‌کم به سوی آرامش روان خود می‌شتابد(۲۰). در آیات قرآن فراوان از صبر و صابران سخن به میان آمده است. بسیاری از آیاتی که در آن‌ها سخن از صبر است، به نوعی ناظر بر صبر اجتماعی هستند.

مصادیق صبر اجتماعی را می‌توان به دو عنوان کلی: صبر در برابر افراد اجتماع و صبر در برابر مسائل اجتماع، تقسیم کرد؛ صبر در برابر افراد جامعه، صبوری یکایک اعضای جامعه بر ضعف‌ها، کاستی‌ها و حتی عداوت‌های یکدیگر را می‌طلبد، و صبر در برابر مسائل اجتماعی، صبر اعضای جامعه بر سختی کار، دوری اهداف، دسیسهٔ دشمنان و کاستی‌ها، برای پیشرفت و ترقی می‌خواهد(۲۱). از برجسته‌ترین آیات مرتبط با صبر -که در آن بر هر دو بُعد صبر فردی و اجتماعی دلالت داده شده است- آیه ۲۰۰ سوره آل عمران است: «یا أَیُّهَا الَّذینَ آمَنُوا اصْبِرُوا وَ صابِرُوا وَ رابِطُوا وَ اتَّقُوا اللَّهَ لَعَلَّکُمْ تُفْلِحُونَ». در این آیه، «اصبِرو» شامل همه موارد صبر انفرادی می‌شود، چنان که فرمان «صابِروا» همه مصادیق صبر جمعی را دربر می‌گیرد. «صابِروا» ناظر به صبر جمعی و به معنای با هم صبر کردن است(۲۲).

علامه طباطبایی ذیل این آیه مباحث اجتماعی مهمی را مطرح کرده است. وی در تبیین واژه «صابِروا» نوشته است: «مراد آن است که گروهی با پشتیبانی یکدیگر، اذیت‌ها را تحمل کنند و هر یک صبر خود را به صبر دیگری تکیه دهد تا تأثیر صبر بیشتر شود و این اقدام هم در فرد و هم در اجتماع مؤثر است؛ زیرا موجب می‌شود که یکایک افراد نیروی خود را به یکدیگر پیوند زنند و تمام نیروها یکی شود»(۶). آیت‌الله جوادی سخنی مشابه دارد: «طبق فرمان «اصبِروا و صابِروا» انسان موظف است در کارهای فردی صبر انفرادی پیشه کند و در کارهای اجتماعی نیز با سایر همنوعان خویش صبر کرده و ضعف دیگران را با صبر خود جبران کند، چنان‌که ضعف او نیز با صبر دیگران جبران خواهد شد. صبر گروهی مرحله برتر صبر است که اگر تحقق یابد سبب استواری و قوت نظام اجتماعی می‌شود»(۲۲).

نقش پرهیز از تفاخر در سلامت اجتماع

از جمله بیماری‌های مهلک اجتماعی، فخرفروشی افراد جامعه تحت هر عنوان و جایگاهی است. ادعای برتری در ثروت و قدرت، زبان، رنگ پوست، نوع اندام، اصل و نسب، استعدادها، قومیت و ملیت، دستاویز تفاخر است و فخرفروشان چنان از باده خودخواهی و غرور سرمست می‌شوند که دیگران را مسخر و مطیع خود می‌پندارند و فزون‌خواهی چنان دیده عقل آنها را کور کند که گاه دست تجاوز و تعدی به حقوق دیگران دراز کرده و آنان را از حقوق خود محروم کنند.

خودبینی و تکبر ریشه فخرفروشی و بلکه ریشه تمام گناهان و نخستین گناهی است که در عالم ظهور یافت. شیطان نخستین کسی بود که مرتکب آن شد؛ به تعبیر علامه طباطبایی، خودبینی آغازین گناهی بود که با آن از فرمان الهی سرپیچی شد؛ لذا همه معاصی با تجزیه و تحلیل، بازگشت به خودبینی دارد(۶). بلندترین خطبه‌ای که بر تارک نهج‌البلاغه می‌درخشد، قاصعه نام دارد، در این خطبه امام علی(ع) به فخرفروشی شیطان بر آدمیان و دشمنی او با این رذیله اخلاقی اشارت دارد: «به خدا سوگند، او بر اصل شما فخر کرد و گوهرتان را پست‌تر از گوهر خود شمرد، و بر تبارتان حمله آورد و

[Downloaded from ijhp.ir on 2026-11-15]

[DOI: 10.22034/6.3.16]

سوارانش را بر سر شما تازاند و با پیادگانش راهتان را مسدود گرداند»(۲۳).

آیه سیزدهم سوره حجرات، از مهمترین آیات اجتماعی قرآن است، این آیه با تبیین اصل تساوی همه انسان‌ها در آفرینش و شناساندن تقوا به عنوان معیار برتری، خط بطلان بر فخرفروشی و برتری طلبی دنیوی کشیده است، خداوند فرموده است: «یا أَیُّهَا النَّاسُ إِنَّا خَلَقْناکُمْ مِنْ ذَکَرٍ وَ أُنْثی وَ جَعَلْناکُمْ شُعُوباً وَ قَبائِلَ لِتَعارَفُوا إِنَّ أَکْرَمَکُمْ عِنْدَ اللَّهِ أَتْقاکُمْ إِنَّ اللَّهَ عَلیمٌ خَبیرٌ».

علامه طباطبایی در تفسیر آیه مذکور نوشته است: «مفسران آیه را در سیاق نفی تفاخر به نسب بیان کرده‌اند. معنای آیه این است که ما شما را از یک پدر و مادر خلق کرده‌ایم و فرقی میان سفید و سیاه، عرب و عجم نگذاشته‌ایم؛ قرار دادن شما در گروه های بزرگ و کوچک برای فضیلت‌دهی بعضی بر برخی دیگر نیست؛ بلکه برای شناخت همدیگر است. یکدیگر را شناخته تا بدین طریق امور اجتماعی شکل گرفته و روابط و تعاملات شما استوار شود. اگر افراد جامعه قادر به شناخت یکدیگر نباشد، پیوندهای اجتماعی گسیخته و بشریت رو به زوال می‌نهد. این حقیقت، هدف تقسیم‌بندی انسان‌ها است و نه فخرفروشی به نژاد و مباهات به پدران و مادران(۶).

علامه در تکمله مطالب سابق می‌نویسد: «اختلاف‌هایی که در جوامع بزرگ و کوچک به نظر می‌رسد، تنها برای رسیدن به شناخت است تا اجتماع انسان‌ها قوام یابد، زیرا یکپارچگی و تعاون و یاری‌رسانی جز با شناخت میسر نمی‌شود، اختلاف‌ها بدین جهت وضع شده است نه فخرفروشی به نژاد و نسب و ادعای برتری با مسائلی چون سفیدی و سیاهی تا به این بهانه عده‌ای از انسان‌ها عده‌ای دیگر را در یوغ بندگی خود درآورند و گروهی برگروه دیگر برتری‌جویی کنند و به ظهور فساد در تمام زمین و نابودی نعمت‌ها وانسان‌ها بینجامد(۶).

امام علی(ع) برای نفی تفاخر و یکسان شناساندن همه انسان‌ها در آفرینش در نامه تاریخی خود به مالک اشتر نخعی مردم را دو دسته تقسیم نموده است؛ دسته‌ای برادر دینی و دسته دیگر همتای در آفرینش که جملگی سزاوار مهرورزی‌اند: «و مباش همچون جانوری شکاری که خوردنشان را غنیمت شماری! چه رعیّت دو دسته‌اند: دسته‌ای برادر دینی تواند، و دسته دیگر در آفرینش با تو همانند»(۲۳).

نقش اتحاد در سلامت اجتماع

قرآن کریم، مسلمانان بلکه تمام پیروان انبیای الهی را با هر رنگ، نژاد و ملیتی، واحد می‌داند: «إِنَّ هذِهِ أُمَّتُکُمْ أُمَّةً واحِدَةً»(انبیاء: ۹۲؛ مؤمنون: ۲۵). مؤمنان را برادر یکدیگر دانسته و به اصلاح و رفع اختلاف میان آنان توصیه داشته است: «إِنَّمَا الْمُؤْمِنُونَ إِخْوَةٌ فَأَصْلِحُوا بَیْنَ أَخَوَیْکُم»(حجرات: ۱۰): «در حقیقت مؤمنان با هم برادرند، پس میان برادرانتان را سازش دهید»(۲۴). هنگامی که این آیه نازل شد، پیامبر(ص) میان سلمان فارسی و ابوالدردای عرب، بین بلال سیاه پوست و ابوریحه خثعمی سفید پوست، و بین حمزه (عموی پیامبر) و زید بن حارثه (برده سابق) عقد اخوت برقرار کرد(۲۵).

علامه طباطبایی معتقد است اختلاف در دیدگاه‌ها و باورها، اجتناب ناپذیر بوده و جلوگیری از آن ممکن نیست؛ زیرا درک و فهم افراد مختلف است، اما همانطور که بروز اختلاف ضروری است، برطرف شدن آن به وسیله اجتماع نیز لازم است و اجتماع بدن‌ها با یکدیگر به خوبی می‌توانند اختلاف‌ها را برطرف سازند. علامه در ادامه در خصوص اهمیت نقش اتحاد در سلامت جامعه از منظر قرآن می‌نویسد: «اگر امتی نخواهد اختلاف را برطرف کند، ستمگر است و با دستان خود اختلاف را به وجود آورده و نابودی خویش را فراهم کرده است، از این روی قرآن کریم دعوت به اتحاد را بسیار مورد تأکید قرار داده و از اختلاف به شدت نهی کرده است؛ زیرا می‌دانسته که این امت مانند امت‌های پیشین و بلکه بیش از آن‌ها دستخوش اختلاف می‌شوند»(۶).

خداوند به مسلمانان دستور داده است به ریسمان الهی که قرآن و اسلام و هر گونه وسیله وحدت باشد(۲۶) چنگ زده و متفرق و گروه گروه نشوند: «وَ اعْتَصِمُوا بِحَبْلِ اللَّهِ جَمِیعاً وَ لا تَفَرَّقُوا»(آل عمران: ۱۰۳). علامه طباطبایی در تبیین این آیه می‌نویسد: «دلیل دعوت بر اتحاد، آن است که مسلمانان با چشم خود مزایای اتحاد و همبستگی، پیامدهای ناگوار دشمنی، و آثار گوارای محبت، الفت و برادری را چشیده‌اند و با تفرقه به لبه پرتگاه آتش رفته‌اند و در اثر اتحاد و الفت از آن آتش نجات یافته‌اند»(۶).

در جنگ اول جهانی، استعمار غربی با دمیدن روح قومیت‌گرایی، قدرت جهانی اسلام را از درون متلاشی ساخت و با زنده شدن حس قوم‌پرستی که در اسلام مرده بود ناگهان خلافت وسیع اسلامی به چندین قطعه تجزیه شد(۲۷)، این در حالی است که در اسلام قرن‌ها است وحدتی بر اساس فکر و عقیده و ایدئولوژی به وجود آورده است(۲۸). در جمع بندی مباحث نقش اتحاد در سلامت اجتماع این سخن علامه طباطبایی شایان توجه است: «سعادت نوع بشر جز با اجتماع و تعاون به حد کمال نمی‌رسد. روشن است که اتحاد و تعاون زمانی است که وحدت در ساختمان اجتماع پدید آید و اعضای اجتماع و اجزای آن با یکدیگر متحد شوند، به طوری که تمامی افراد اجتماع چون تن واحد شوند، همه هماهنگ با یک جان و یک تن، فعل و انفعال داشته باشند»(۶).

نقش تعاون در سلامت اجتماع

نقش تعاون در سلامت و بلکه کمال انسان چنان است که از نظر علامه طباطبایی اجتماع تنها با تعاون می‌تواند راه رسیدن به کمال را بپیماید. به‌طورکلی نقش اجتماع این است که افراد دست به دست هم دهند، و استعدادهای خود را به حد کمال و نهایت هدفی که برای آن خلق شده برسانند(۶).

قرآن به تعاون و تعامل امت اسلامی بر مبنای «نیکی و تقوا» امر کرده و هر گونه مشارکت و یاری رسانی و تعامل را براساس «گناه و دشمنی» طرد کرده است: «وَ تَعاوَنُواْ عَلیَ الْبرِّ وَ التَّقْوَی وَ لَا تَعَاوَنُواْ عَلیَ الْاثْمِ وَ الْعُدْوَانِ وَ اتَّقُواْ اللَّهَ إِنَّ اللَّهَ شَدِیدُ الْعِقَاب»(مائده: ۲). معنای «وَ تَعَاوَنُواْ عَلیَ الْبرِّ وَ التَّقْوَی» این است که جامعه اسلامی بر نیکی و تقوا، و به عبارت دیگر بر ایمان و عمل صالح ناشی از

[Downloaded from ijhp.ir on 2026-11-15]
[DOI: 10.22034/6.3.16]

ترس خدا اجتماع کنند، و این همان صلاح و تقوای اجتماعی است. نقطه مقابل آن تعاون بر اساس «گناه و دشمنی» است. «گناه» یعنی عمل زشت که موجب عقب افتادگی از زندگی سعادتمندانه است، و «دشمنی» یعنی تعدی بر حقوق حقه مردم و سلب امنیت از جان و مال و ناموس آنان است(۶).

در عرب جاهلیت تعاون بر اساس گناه و تعدی آسان‌تر از تعاون بر پایه نیکی و تقوا بود و این ناشی از محیطی بود که رنگ خدایی نداشت. آیه مذکور نازل شد تا قلوب آنان را با خداوند پیوند زند و اخلاق و ارزش‌ها با موازین الهی سنجیده شوند؛ فرود آمد تا عرب و همه انسان‌ها را از حمیت جاهلی و تعصب بیمارگونه و تحریک و تحرکات احساسات شخصی و خانوادگی و عشیره‌ای به هنگام تعامل با دوست و دشمن باز دارد(۲۹).

بنابراین تعاون انسان‌ها نه تنها نقش بی‌بدیلی در نشاط و سلامت اجتماع داشته و مانع تبعیض‌ها و تعصبات نادرست می‌شود؛ بلکه موجب دستیابی انسان‌ها به کمال و سعادت خواهد بود. به باور علامه طباطبایی، کمال انسان‌ها و سعادتی که همواره در پی آن هستند و هدفی بزرگتر از آن ندارند با تعاون در انجام امور محقق می‌شود. فراوانی و تنوع امور مختلف به اندازه‌ای است که از عهده یک انسان برنمی‌آید تا همه آن‌ها را انجام دهد(۶).

نقش تقوا در سلامت اجتماع

تقوا به معنای مراقبت نسبت به امر و نهی خداوند است(۶). قرآن در آیه ۱۳ سوره حجرات، یگانه میزان سنجش برتری انسان‌ها را تقوا و فضیلت‌های اخلاقی شناسانده است. صفت تقوا از مؤثرترین عوامل سلامت فرد و اجتماع و از کارآمدترین ابزارهای درمان بیماری‌ها است. این مهم در سخنان امام علی(ع) در نهج‌البلاغه تبلور یافته است: «داروی دردِ دلهاتان ترس از خداست و ترس از خدا موجب بینایی درون‌های کور شما است و درمان بیماری کالبدهاتان و زداینده فساد سینه‌هاتان. پلیدی‌های جان‌هاتان را پاک‌کننده است»(۲۳). شهید مطهری درباره رابطه تقوا و سلامت انسان‌ها نوشته است: «به طور کلّی گناه و طاعت، توبه و پرده‌دری، عدل و ظلم، نیکوکاری و بدکاری، دعا و نفرین و امثال این‌ها از اموری می‌باشند که در سرنوشت بشر از نظر عمر و سلامت و روزی مؤثّر می‌باشند»(۳۰).

علامه طباطبایی در پرتو قرآن و سنت ابعاد مختلف نقش تقوا در سلامت اجتماع را مورد بحث کرده است، به اختصار، گوشه‌های از آن مطرح می‌شود. در منظومه فکری علامه، اول اینکه اسلام مهم‌ترین احکام و قوانینش مانند: حج، جهاد، نماز، انفاق و به‌طورکلی تقوای دینی را براساس اجتماع قرار داده است(۶).

دوم اینکه وی معتقد است همه جوامع بشری ملزم به رعایت تقوا برای حفظ و پایداری جامعه هستند. علامه در تبیین آیه «أَیُّهَا النَّاسُ اتَّقُوا رَبَّکُمُ الَّذِی خَلَقَکُمْ مِنْ نَفْسٍ واحِدَةٍ...»(نساء: ۱)، نوشته است: «همه مردم به تقوا دعوت شده‌اند؛ زیرا در اصل انسانیت یکسان هستند. میان زن و مرد، کوچک و بزرگ، ناتوان و نیرومند در جامعه فرقی نیست و مرد نسبت به زن، و بزرگ نسبت به کوچک حق ندارد ظلم نکند. ظلم، جامعه را به نابودی می‌کشاند، درحالی‌که جامعه با احکام و قوانین نجات بخش و با هدف دستیابی به سعادت تشکیل شده است»(۶). روشن است که مراد از این تقوای عمومی، تقوای فطری است که خداوند در نهاد همه انسان‌ها به ودیعت نهاده است و فارغ از ایمان، به رعایت آن دعوت شده‌اند. این تقوای فطری موجب شکل‌گیری و استواری جامعه خواهد بود. فرو پاشیدن جامعه، موجب انزوای افراد جامعه و در نتیجه بیماری روحی اجتماعی را در پی خواهد شد.

سوم اینکه، از آیه: «وَ أَنَّ هذا صِراطی مُسْتَقیماً فَاتَّبِعُوهُ وَ لا تَتَّبِعُوا السُّبُلَ فَتَفَرَّقَ بِکُمْ عَنْ سَبیلِهِ ذلِکُمْ وَصَّاکُمْ بِهِ لَعَلَّکُمْ تَتَّقُونَ»(انعام: ۱۵۳)، علامه این معنا را از این آیه بیان کرده است که مؤمنان در جامعه موظف به همکاری بر اساس تقوا و پرهیز از تفرقه هستند؛ بنابراین نوشته است: «راه خداوند، راه تقوا است و مؤمنان جامعه که به این راه دعوت شده‌اند، موظف به تعاون بر اساس تقوا هستند و این آیه از سرپیچی نسبت به خداوند و ایجاد تفرقه اجتماعی نهی می‌کند»(۶). تقوای مبتنی بر ایمان به خداوند، موجب استواری جامعه دینی و بسترسازی برای اجرای وظایف اخلاقی و فقهی خواهد بود. بی‌گمان چنین جامعه‌ای از سعادت و سلامت برخوردار خواهد بود.

چهارم اینکه، علامه از آیه «وَ قیلَ لِلَّذینَ اتَّقَوْا ما ذا أَنْزَلَ رَبُّکُمْ قالُوا خَیْراً لِلَّذینَ أَحْسَنُوا فِی هذِهِ الدُّنْیا حَسَنَةٌ»(نحل: ۳۰)، استفاده کرده است که تقوا پیشگان در این دنیا از زندگی نیکو و جامعه سعادتمند برخوردار خواهند بود، علامه می‌گوید: «مردم با تقوا چون اهل نیکی هستند به دستورات قرآن عمل می‌نمایند و با عمل به قرآن از جامعه صالح برخوردار می‌شوند، جامعه‌ای که در آن عدل، احسان و زندگی گوارا حاکم است، زندگی که بر اساس رشد و سعادت استوار است. در نتیجه خودشان هم از دنیایی شادمان برخوردار می‌شوند»(۶).

نقش امر به معروف و نهی از منکر در سلامت اجتماع

از مهمترین و برجسته‌ترین آموزه‌های اسلامی، امر به معروف و نهی از منکر است. این دو رفتار دینی از چنان اهمیتی برخوردار هستند که امام علی(ع) در نهج‌البلاغه آن‌ها را از صفات خداوند سبحان بیان داشته‌اند(۲۳). این دو فریضه نقش بسزایی در سعادت و سلامت و جلوگیری از شقاوت و بیماری جامعه دارند. امیرمؤمنان(ع) فلسفه وجوب امر به معروف را، اصلاح کار همگان و نهی از منکر را، بازداشتن بی‌خردان دانسته‌اند(۲۳).

علامه طباطبایی در خصوص کارکرد امر به معروف و نهی از منکر در سلامت اجتماع از زوایای مختلف سخن گفته است. برخی از محورهای آن از قرار ذیل هستند:

۱. ضامن دست یابی به سعادت: خداوند با وجوب امر به معروف و نهی از منکر، همه مردم را به حفظ وحدت اجتماعی مأمور کرده است تا به هدف مشترکی که همان سعادت حقیقی است، دست یابند(۶). سلامتی یکی از فروع سعادت جامعه می‌باشد. جامعه‌ای که این دو فریضه را در آن زنده باشند، بیدار، پویا و سالم خواهد بود؛

[Downloaded from ijhp.ir on 2026-11-15]

[DOI: 10.22034/6.3.16]

۲. ابزار نظارت بر حکومت برای رسیدن به سعادت: اسلام برای تأمین سعادت دنیا و آخرت بشر، اصلاحات خود را از دعوت به توحید آغاز کرد و قوانین خود را بر همین اساس تشریع نمود، آن گاه ضمانت اجرا را در درجه اول به عهده حکومت اسلامی و در درجه دوم به عهده جامعه نهاد، تا تمامی افراد جامعه با تربیت شایسته علمی و عملی و با داشتن حق امر به معروف و نهی از منکر در کار حکومت نظارت کنند(۶). محوری‌ترین عنصر سعادت و استقرار همه فضیلت‌ها در پرتو حاکمیت روح توحید در فرد و اجتماع است. تعبیر لطیف علامه طباطبایی این است که روح توحید اگر در قوس نزول قرار گیرد، اخلاق و اعمال می‌شوند و این اخلاق و اعمال در قوس صعود همان روح توحید می‌شوند(۶)؛

۳. مانع کج‌روی و سقوط آحاد افراد جامعه: جامعه شایسته‌ای که از علم نافع و عمل صالح برخوردار است، تلاش می‌کند تا علم و تمدن خود را با تمام نیرو حفظ نماید. افراد چنین جامعه‌ای، کسی که از آن علم نافع سرپیچی کرده، ارشاد می‌نمایند و بیراهه‌رو را به حال خود رها نکرده و اجازه نمی‌دهند در پرتگاه منکر سقوط کرده و به ورطه شر و فساد فرو افتد، بلکه یکایک افراد آن جامعه مانع از انحراف دیگر اعضای جامعه خواهند شد(۶)؛

۴. دیده‌بانی نسبت به جامعه: در آیه «التَّائِبُونَ الْعابِدُونَ الْحامِدُونَ السَّائِحُونَ الرَّاكِعُونَ السَّاجِدُونَ الْآمِرُونَ بِالْمَعْرُوفِ وَ النَّاهُونَ عَنِ الْمُنْكَرِ وَ الْحافِظُونَ لِحُدُودِ اللَّهِ وَ بَشِّرِ الْمُؤْمِنِينَ»(توبه: ۱۱۲)، خداوند اوصاف مهمی از مؤمنان را بیان داشته است، اوصافی که برخی فردی و برخی دیگر اجتماعی هستند؛ توبه، عبادت، آمد و شد به مساجد و عبادتگاه‌ها، رکوع و سجود، اوصاف فردی، و امر به معروف و نهی از منکر و پاسدارای از مقرّرات خداوند، اوصاف اجتماعی آنان است. شاید علت تقدیم صفات فردی آن باشد که ابتدا باید فرد تلاش خود را به این فضائل آراسته کند و آن‌گاه با امر به معروف و نهی از منکر تلاش کند دیگر افراد جامعه بدان‌ها آراسته گردند. علامه طباطبایی پس از تفکیک صفات فردی و اجتماعی مؤمنان، آمران به معروف و ناهیان از منکر را به دیدبانانی تشبیه کرده است که اجتماع خود را به نیکی سوق می‌دهند و جامعه‌ای صالح را به وجود می‌آورند(۶).

بحث و نتیجه‌گیری

اسلام تنها دینی است که به همه ابعاد رشد و کمال انسان‌ها توجه داشته است، از این روی قوانین و مقرراتی برای دستیابی آنان به سعادت بنیان نهاده است و همه تعالیم و قوانین خود را نیز بر پایه اجتماع قرار داده است. مهم‌ترین هدف تعالیم و قوانین اسلام اصلاح جامعه و دستیابی به سعادت حقیقی است، سعادتی که در یکایک افراد جامعه و در کلیت جامعه- که بسان پیکری واحد هستند- تبلور می‌یابد. نمود سعادت جامعه در تعاملات و ارتباطات سالم، سازنده، منطقی و عقلی آحاد افراد جامعه است که می‌توان بدان سلامت اجتماع اطلاق کرد. در آموزه‌های دینی برای شکل‌گیری و استواری سلامت اجتماع رهیافت‌های کاربردی وضع شده است. در تفسیر المیزان تألیف علامه طباطبایی به‌طور شایسته‌ای این رفتارهای دینیِ اجتماعی تبیین شده است. طبق نتایج این تحقیق در تفسیر المیزان، انفاق، صبر اجتماعی، پرهیز از تفاخر، اتحاد، تعاون، تقوای اجتماعی، امر به معروف و نهی از منکر، نقش برجسته‌ای در سلامت اجتماع دارند. با آراسته شدن جامعه به این رفتارهای دینی، جامعه در قبال معضلات اخلاقی، اقتصادی، اجتماعی و سیاسی، خود را مسئول دانسته و در پی حل و برطرف کردن آن‌ها برخواهد تا جامعه‌ای سالم، پویا، نشاط‌مند، متحد و سعادت‌مند شکل گیرد.

تقدیر و تشکر

مقاله حاضر قسمتی از نتایج استخراج شده از پایان نامه تخصصی مقطع کارشناسی ارشد رشته علوم قرآن و حدیث با عنوان «ابعاد سلامت اجتماع از منظر آیات و روایات با تکیه بر تفسیر المیزان» می‌باشد. نویسندگان بر خود لازم می‌دانند از معاونت پژوهشی دانشگاه شاهد، معاونت پژوهشی دانشکده علوم انسانی دانشگاه شاهد، داوران مقاله و تمامی افرادی که در تدوین و اصلاح مقاله همکاری کرده‌اند، تشکر و قدردانی نمایند.

تضاد منافع

نویسندگان اعلام می‌دارند که تضاد منافعی در این تحقیق وجود ندارد.

منابع

1. Tawakkel M. Social health: dimensions axes and indicators in global and Iranian studies. Akhlāq-i zīstī 2013; 4(14): 115-135. [In Persian]
2. Hosseinzadeh K. The Necessity of Reviewing the Concept of Health and Its Dimensions from the Perspective of Islam. Journal of Research in Religion and Health 2017; 3(2): 1-7. [In Persian]
3. Yazdi-Feyzabadi V, Seyfaddini R, GHandi M, Mehrolhasani M. The World Health Organization's Definition of Health: A Short Review of Critiques and Necessity of A Shifting Paradigm 2018; 13(13): 155-165. [In Persian]
4. Abbaszadeh M, Rashad A. The Basis of Spiritual Health. Iran J Cult Health Promot 2019; 3(2): 198-206. [In Persian]
5. Seyyedkalan S, Maleki Avarsin S. Explaining the idea of social health based on the view of the Holy Qur'an (Al-Kahf-oriented Surah). Islam and Health Journal 2020; 5(1): 45-54. [In Persian]
6. Tabatabai MH. The Al-Mizan fi Tafsir al-Quran. Qom: Qom scientific board of educators in social Islamic publication office; 1995. [In Persian]
7. Esfehani M, Muhammad-Jafari R. The Role of Social Harms in Reducing Social Health in Tafsīr Al-Mīzān. International Journal of Multicultural and Multireligious Understanding 2022; 9(8): 15-22. [In Persian]

[Downloaded from ijhp.ir on 2026-11-15]

[DOI: 10.22034/6.3.16]

8. Kamali Dolat-Abadi H. Review and explain the philosophy of worship at the Imam Amir al-Momenin. Master's Thesis, Kashan: Kashan University; 2012. [In Persian]
9. Hossienzadeh Fard F, Muhammad-Jafari R. The role of prayer and its subordinate acts of worship in health from the perspective of Quranic verses and hadiths. Islamic Studies in Health 2020; 4(3): 79-90. [In Persian]
10. Esfehani M. Dimensions of Social Health from the Perspective of Verses and Narrations based on Tafsīr al-Mīzān. Master's Thesis, Tehran: Shahed University, Faculty of Humanity Science; 2022. [In Persian]
11. Ali ibn Husayn. Al-Sahifa al-Sajjadiyya. Qom: Al-Hadi; 1997. [In Persian]
12. Heydarnia M. investigation of the social dimension of health in the wise words of Imam Ali (AS). Research Journal on Religion and Health 2016; 2(3): 54-64. [In Persian]
13. Talebi I, Mohammadi A, Chitsaz M. investigation of factors affecting the social health of students of Azad Dahaghan University. National Research Journal 2019; 5(51): 129-148. [In Persian]
14. Rostami H, Khoshniat Gh, Nikoyi A. The role of social ethics in the abundance of social trust from the perspective of the Holy Quran based on Al-Mizan's interpretation. Journal of Research in Religion and Health 2021; 8(2): 177-192. [In Persian]
15. Mahmoudi R. Introduction to Research Methodology. Tehran: Bal Publications; 2017. [In Persian]
16. Naderi A. Research methods and how to evaluate them in humanities. Tehran: Arasbaran Publications; 2018. [In Persian]
17. Bazargan A, Sarmad Z, Hijazi E. Research Methods in Behavioral Sciences. Tehran: Agah Publications; 1997. [In Persian]
18. Nayebzadeh M, Muhammad-Jafari R. The Impact of Economy on Social Health in Ayatollah Makarm Shirazi's Tafsir Nemooneh. International Journal of Multicultural and Multireligious Understanding. 2022; 9(5): 17-23. [In Persian]
19. Azerbaijani M, Shojaei M. Psychology in Nahj al-Balaghah. Qom: Research Institute of Hawzah and University; 2015. [In Persian]
20. Amini F, Muhammad-Jafari R. The Role of Moral Virtues in Health from the perspective of Religious Teachings. Journal of Quran and Medicine 2020; 5(1): 41-49. [In Persian]
21. Heydari Sh. Mental Peace from the Perspective of Quran and Hadith. Master's Thesis, Fasa: Payam Noor University; 2017. [In Persian]
22. Javadi Amoli A. Tasnim. Qom: Asra Publication; 2009. [In Persian]
23. Seyyed Razi MH. Nahj al-Balagha. Translated by Seyyed Ja'far Shahidi. Tehran: Scientific and Cultural Publishing Company; 2000. [In Persian]
24. Muhammad-Jafari R, Jalali M. Quranic Guidelines for Opposing Racial Discrimination Rasul Mohammad Jafari. Journal of Tahqiqat-e Ulum-e Qur´an wa Hadith 2012; 8(2): 141-163. [In Persian]
25. Tusi M. Al-Tabayan fi Tafsir al-Qur'an. Beirut: Dar Ihya al-Turath al-Arabi.
26. Makarem Shirazi N. Tafsir Nemooneh. Tehran: Darolkotob-Al-Eslamieh; 1995. [In Persian]
27. Shariati A. Red Shi'ism vs. Black Shi'ism. 7th ed. Tehran: Chapakhsh Publication; 1384. [In Persian]
28. Mutahhari M. Reciprocal Services between Islam and Iran. Qom: Sadra; 2011. [In Persian]
29. Seyyed Qutb S. Fi Zilal al-Qur'an. 17th edition. Beirut: Dar al-Shurouq; 1992.
30. Mutahhari M. The Human Being and His Destiny. Qom: Sadra; 2010. [In Persian]

Opinion

The Role of Religious and Social Behaviors in the Health of the Society According to Tafsir Al-Mizan

Maryam Esfahani[1], Rasoul Muhammad-Jafari[2*]

1. Masters of Qur'an and Hadith Sciences, Shahed University, Tehran, Iran
2. ∗**Corresponding Author:** Associate Professor, Department of Qur'an and Hadith Sciences, Shahed University, Tehran, Iran, r.mjafari@shahed.ac.ir

Abstract

Background: Man is not able to meet his needs alone, and so chose to live in a society, so that each person can contribute to the duties and benefits, and division of labor is established. Just as each member of the society needs to be mentally and physically healthy, the society also needs the health of body and soul as a single body - which consists of members of the society. In religious teachings, both aspects of the health of the individual and society have been taken into consideration. The current research investigates the role of religious and social behaviors in community health, relying on Al-Mizan's interpretation, and is a step in explaining community health from the perspective of religious teachings.

Method: This research is conducted using a descriptive analytical method with conceptual and documentary analysis. Propositions that indicate the role of social religious behavior in the health of society in the al-Mizan interpretation of the holy Quran were collected, compiled and explained.

Results: Our findings indicated that factors such as charity, social patience, avoiding boasting, unity, cooperation, piety, enjoining good and forbidding evil have an impact on the health of society.

Conclusion: Since the society is adorned with religious and social behaviors, the society considers itself responsible for moral, economic, social and political problems and seeks to solve them so that a healthy, dynamic, cheerful, united and prosperous society is formed.

Keywords: Community Health Planning, Religion, Social Behavior

[Downloaded from ijhp.ir on 2026-11-15]

[DOI: 10.22034/6.3.16]